

Національна академія правових наук України
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса

ДОТРИМАННЯ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ ТА РОЛЬ У ЦЬОМУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ

*Круглий стіл
(м. Харків 13 грудня 2019 року)*

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА

**ДОТРИМАННЯ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ
ТА РОЛЬ У ЦЬОМУ НАЦІОНАЛЬНОГО
ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ**

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 13 грудня 2019 р.)

Харків
«Право»
2019

УДК 343.261-052(477)

Д70

*Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України
(постанова № 6/5 від 27 листопада 2019 р.)*

Редакційна колегія:

Автухов Костянтин Анатолійович – кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник;

Яковець Ірина Станіславівна – доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник

Відповідальність за достовірність даних несуть автори публікацій

Д70 **Дотримання** прав ув'язнених та роль у цьому національного пре-
вентивного механізму : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 13 груд.
2019 р.) / ред. кол.: К. А. Автухов, І. С. Яковець ; НДІ вивч. проблем
злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. – Харків : Право,
2019. – 32 с.

ISBN 978-966-937-858-3

УДК 343.261-052(477)

© Науково-дослідний інститут вивчення проб-
лем злочинності імені академіка В. В. Ста-
шиса Національної академії правових наук
України, 2019

ISBN 978-966-937-858-3

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

З М І С Т

<i>Автухов К. А., Яковець І. С.</i>	СТАН ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ.....	4
<i>Батургарєєва В. С.</i>	ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ.....	8
<i>Білоус К. С.</i>	ПІДГОТОВКА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ЗВІЛЬНЕННЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	12
<i>Дзюба А. Ю.</i>	ПРИНЦИП ОСОБИСТОЇ ВИННОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАСУДЖЕНОЇ ОСОБИ.....	16
<i>Левицька Ю. А., Автухов К. А.</i>	РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ.....	20
<i>Новіков О. В., Новікова К. А.</i>	ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСТУП ЗАСУДЖЕНИХ ДО ГЛОБАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	25
<i>Чалий І. С., Автухов К. А.</i>	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ.....	29

Автухов К. А., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Яковець І. С., д.ю.н., с.н.с., провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

СТАН ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ

Основні завдання та повноваження Національного превентивного механізму (далі – НПМ) закріплені безпосередньо у Факультативному протоколі до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Нині вони реалізовані у структурі Департаменту НПМ в структурі Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Згідно з вимогами Факультативного протоколу однією із основних функцій НПМ є реалізація превентивних заходів із недопущення порушень прав людини в місцях несвободи, які полягають, зокрема, у наданні пропозицій та зауважень до чинного законодавства та проєктів нормативно-правових актів, системному аналізі ситуації з дотримання прав людини за результатами відвідувань місць несвободи, стані виконання державними органами рекомендацій, наданих за наслідками візитів, та реагування на звернення громадян або їхніх представників на випадки порушення прав, вжитті заходів з їх відновлення.

Відповідно до щорічного документу - Спеціальної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини стан реалізації національного превентивного механізму [1] реалізація вказаних заходів вимагає налагодження ефективної комунікації з органами державної влади, у сфері управління яких перебувають місця несвободи, а також з інститутами громадянського суспільства.

З огляду на це структура Департаменту НПМ передбачає відділи моніторингу дотримання прав людини на належне утримання та нормативно-правове забезпечення прав людини на належне утримання, до повноважень яких віднесено підготовку та внесення на розгляд Уповноваженого проектів відповідних актів реагування на прояви неналежного поведіння, контроль за виконанням внесених рекомендацій, актів реагування Уповноваженого, підготовка методичних матеріалів для проведення моніторингових візитів, здійснення моніторингу та експертного аналізу чинних актів законодавства та проектів нормативно-правових актів щодо їх відповідності стандартам, спрямованим на дотримання прав осіб, які тримаються в об'єктах контролю, підготовка проектів нормативно-правових актів із зазначених питань.

Починаючи з 2018 року у структурі Департаменту НПМ закріплено принцип мультифункціональності посадових обов'язків персоналу, який здійснює інспектування об'єктів контролю, з метою забезпечення можливості відвідування ним усіх типів місць несвободи, стовідсоткової взаємозамінності, збільшення обсягів охоплення моніторинговими візитами місць несвободи.

З прийняттям Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23 лис 2018 року № 2629-VIII для Секретаріату Уповноваженого вперше передбачено окрему бюджетну програму для виконання заходів із реалізації національного превентивного механізму на суму 2,6 млн гривень.

Таким чином, забезпечено виконання рекомендацій Підкомітету ООН з попередження катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, включених до Доповіді за результатами офіційного візиту в Україну з 19 по 25 травня та з 05 по 09 вересня 2016 року. Підкомітетом було наголошено на необхідності забезпечення національного превентивного механізму необхідними ресурсами для виконання своєї роботи, зокрема, щоб це фінансування передбачалося окремою статтею в національному щорічному бюджеті і призначалося конкретно для реалізації національного превентивного механізму.

У бюджеті на 2020 рік за відповідною програмою передбачено 2,95 млн гривень. Зазначені кошти будуть спрямовані на забезпечення функціонування електронного реєстру моніторингових візитів до місць несвободи, а також безпосереднього здійснення таких візитів, вивчення кращих практик функціонування НПМ.

Превентивна діяльність НПМ полягає у підготовці пропозицій до нормативно-правових актів з питань дотримання прав людини в місцях несвободи. У 2018 році Департаментом НПМ опрацьовано майже 40 проектів нормативно-правових актів.

Для забезпечення участі громадськості у реалізації національного превентивного механізму в липні 2018 року створено Координаційну раду під головуванням Уповноваженого, до складу якої на паритетних засадах увійшли заступники керівників центральних органів виконавчої влади, у підпорядкуванні яких діють об'єкти контролю, а також представники міжнародних і громадських організацій, що займаються моніторингом стану дотримання прав людини.

Станом на 1 січня 2018 року налічувалося 4 738 установ та інших об'єктів, які можуть належати до місць несвободи у розумінні ст. 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Такі місця перебувають у підпорядкуванні 10 державних

органів, зокрема: Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства охорони здоров'я України та ін. Працівниками Департаменту НПМ за участі громадських моніторів та експертів проводилися планові візити, в тому числі повторні – з метою перевірки стану усунення попередньо виявлених порушень, і позапланові (зумовлені необхідністю перевірки інформації про порушення прав людини в діяльності тієї чи іншої установи, зокрема про застосування катувань та жорстокого поводження, яка міститься у письмових зверненнях громадян, правозахисників, повідомленнях у ЗМІ).

Письмові звернення громадян та їхніх родичів є одним із джерел отримання інформації про стан додержання прав осіб, які перебувають у місцях несвободи. Впродовж року до Департаменту НПМ надійшло 3 400 письмових звернень про порушення прав людини у місцях несвободи, з яких майже половина (1 666 звернень) – звернення засуджених осіб, які перебувають в установах виконання покарань Мін'юсту, у зв'язку із порушенням їхніх прав на дотримання режиму утримання, ще приблизно 10% – звернення з аналогічних питань від осіб, які утримуються в інших місцях несвободи (слідчих ізоляторах, закладах соціальної сфери, охорони здоров'я тощо). 14% усіх звернень, що надійшли на розгляд до Департаменту НПМ, стосувалися порушення прав осіб на медичну допомогу та охорону здоров'я, 10% – звернення щодо порушень прав людини працівниками правоохоронних органів.

Список використаної літератури:

1. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини стан реалізації національного превентивного механізму / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2018 р. 72 с.

Батургарєєва В. С., д.ю.н., с.н.с., директор
НДІ вивчення проблем злочинності імені
академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ

Катування і жорстоке поводження з людиною, без перебільшення, можна вважати ганебним явищем й минулого часу, й сучасності. Упродовж багатьох десятиліть, а може і століть, міжнародна спільнота намагається докласти всіх зусиль, щоб розв'язати цю проблему, приймає чисельні правові акти з питань запобігання катуванням і жорстокому поводженню та створює відповідні інституціональні механізми, що мають забезпечити виконання цих завдань. Закономірним наслідком ратифікації Україною у 2006 році Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань і жорстокого поводження стало створення в нашій державі Національного превентивного механізму (НПМ) – незалежного національного органу, що діє відповідно до зазначеного Факультативного протоколу і спрямований на систематичний моніторинг усіх місць несвободи з метою запобігання в них випадкам жорстокого поводження з особами, які там утримуються. Основна ідея НПМ полягає у запровадженні системи регулярних відвідувань незалежними експертами будь-якого місця, що перебуває під юрисдикцією та контролем держави, де утримуються чи можуть утримуватися особи, позбавлені волі, за розпорядженням державного органу чи за його вказівкою, або з його відома чи мовчазної згоди. Метою подібних відвідувань, повторимося, є захист осіб, які там тримаються, від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. Безумовно, такі моніторингові відвідування місць несвободи покликані чинити стримуючий вплив на державні органи, мінімізуючи тим

самим ризику будь-якої особи стати жертвою неналежного поведіння та катування.

З моменту підписання Україною Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань і жорстокого поводження державі знадобилося ще шість років, щоб у структурі Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було утворено спеціалізований структурний підрозділ – Департамент з питань реалізації національного превентивного механізму. Четвертого листопада 2012 р. набирає чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» щодо національного превентивного механізму».

Як відомо, у світі пропонується кілька моделей НПМ. Серед таких моделей треба назвати: 1) модель «Омбудсман» (передбачає наділення функціями НПМ Офісу Омбудсмана – Албанія, Грузія, Чеська Республіка, Польща, Швеція, Естонія); 2) модель «Омбудсман+» (спільне виконання функцій НПМ Офісом Омбудсмана та громадськими організаціями – Данія, Словенія, Молдова, Вірменія); 3) модель окремого органу (запровадження спеціалізованого органу, на який покладено функції здійснення виключно регулярних відвідувань місць несвободи, – ФРН, Франція, Швейцарія, Румунія, Мальдіви) та 4) модель мультиоргану (функції НПМ виконуються як громадськими організаціями, так і державними органами, що розподіляють між собою обов'язки щодо відвідування різних типів місць несвободи, – Велика Британія, Нова Зеландія).

Після широкого громадського обговорення за участю відомих національних і міжнародних експертів було прийнято рішення про запровадження в Україні національного превентивного механізму у форматі «Омбудсмен +», який передбачає здійснення моніторингових візитів до місць несвободи працівниками офісу Омбудсмана спільно з активістами громадянського суспільства. Разом із тим докладне вивчення

технології прийняття рішень щодо візитів, самих візитів, написання звітів та адвокації результатів показує, що, скоріше за все, за фактом використовується модель «Омбудсман», оскільки всі аспекти роботи механізму знаходяться під жорстким контролем офісу, а громадськості відводиться другорядна роль в організації моніторингової діяльності і написанні звітів, а також відносна незалежність у проведенні тренінгів [1, с. 6].

Слід відмітити й особливості українського НМП. Так, метою візитів його представників є запобігання випадкам катувань і жорстокого поводження щодо в'язнів у місцях несвободи. Механізм, про який йдеться, діє на регулярній основі, що дозволяє створити повну картину про те, що відбувається в українських місцях несвободи. Крім того, представники НМП взаємодіють із представниками інших органів (міжнародних, державних і громадських), які відвідують ці місця. Представники НМП особисто та інституційно є незалежними від державної влади як такої та органів виконавчої та судової влади, зокрема.

Що стосується повноважень представників НМП, то у відповідності до ст. 19 Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань і жорстокого поводження до таких віднесено: а) регулярний розгляд питань про поводження з позбавленими волі особами в місцях утримання під вартою з тим, щоб посилити, за необхідності, їх захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання; б) надання рекомендацій відповідним органам із метою поліпшення поводження з позбавленими волі особами та умов їх утримання, а так само недопущення катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання з урахуванням відповідних норм ООН; с) надання пропозицій та зауважень, що стосуються чинного законодавства або законопроектів. При цьому мандатом НМП за ст. 20 зазначеного Протоколу передбачається: а) доступ до будь-якої інформації про чисельність

позбавлених волі осіб у місцях утримання під вартою, а також про кількість таких місць та їхнє місцезнаходження; b) доступ до будь-якої інформації, що стосується поводження з цими особами, а також умов їх утримання під вартою; c) доступ до будь-яких місць утримання під вартою, їхніх споруд та об'єктів; d) можливість проводити приватні бесіди з позбавленими волі особами без свідків, особисто, або, за необхідності, через перекладача, а також з будь-якою іншою особою, яка, на думку національного превентивного механізму, може надати відповідну інформацію; e) право безперешкодно вибирати місця, які вони бажають відвідати, та осіб, з якими вони бажають поспілкуватись; f) право встановлювати контакти з Підкомітетом з недопущення катувань, надсилати йому інформацію та зустрічатися з його представниками.

Що стосується попередніх підсумків функціонування НПМ, то у грудні 2018 року вперше було проведено оцінку діяльності останнього в Україні. Відмічено, що з моменту його створення були напрацьовані уніфіковані механізми й алгоритми відвідування для більшості місць несвободи, а також з'явилася національна мережа представників громадськості, що мають знання, досвід і мотивацію здійснювати такі візити на безоплатній основі [1, с. 7]. Проте за шість років роботи представникам НПМ вдалося відвідати лише 5% місць несвободи в Україні.

Список використаної літератури:

1. Національний превентивний механізм проти катувань та жорстокого поводження (НПМ) в Україні? Оцінка діяльності / автор. кол.: А. Черноусов, Д. Кобзін, С. Щербань, О. Мартиненко. Харків: Харківський інститут соціальних досліджень, 2018. 76 с.

Білоус К. С., аспірантка НДІ вивчення
проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса НАПрН України

ПІДГОТОВКА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ЗВІЛЬНЕННЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Найважливішою частиною єдиного механізму ресоціалізації засуджених є їх підготовка до звільнення з місць позбавлення волі. Від ефективності такої підготовки буде залежати весь подальший ресоціалізаційний процес, спрямований на інтеграцію в систему суспільних відносин і включення в громадянське суспільство осіб, які відбули кримінальне покарання, як законослухняних та таких, які можуть вести самостійний спосіб життя.

Проте на сьогодні ми бачимо, що підготовка засуджених до звільнення від відбування покарання, носить формальний характер і не є результативною, оскільки зводиться до проведення бесід на абстрактні теми.

Основними проблемами у сфері підготовки засуджених до звільнення від відбування покарання є недосконалість правової регламентації процесу підготовки до звільнення та кадрові проблеми як в установах виконання покарань так і в органах пробації (проблема не лише в їх відсутності, а й у їх недостатній компетентності саме з питань підготовки до звільнення).

З метою підготовки засуджених до звільнення з місць позбавлення волі у 2018 році спільним наказом Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я

України та Міністерства внутрішніх справ України було затверджено Порядок взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [1]. Порядок включає в себе проведення індивідуальних бесід із засудженими, з'ясування їх життєвих планів після звільнення, у тому числі про передбачуване місце проживання, наявні можливості в питаннях забезпечення житлом та влаштування на роботу. Фахівці роз'яснюють їм необхідність дотримання вимог чинного законодавства України та ін. Як видно з документа, підготовка засуджених до звільнення з місць позбавлення волі носить формальний характер і не є результативною, оскільки зводиться до проведення бесід на абстрактні теми.

Не вільна від формальностей і робота співробітників органів пробації, яка в основному обмежується листуванням з органами місцевого самоврядування, центром зайнятості та іншими роботодавцями з приводу попереднього вирішення питань трудового і побутового влаштування осіб, які звільнюються з виправних установ (Розділ II Порядку).

Згідно зі вказаним Порядком, під час підготовки до звільнення, із засудженими, установою виконання покарань проводиться роз'яснювальна робота щодо положень Законів України «Про зайнятість населення» та «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», порядку отримання допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні, порядку реєстрації за обраним ним місцем проживання у виконавчому органі сільської, селищної або міської ради, сільського голови (у разі коли відповідно до закону виконавчий орган сільської ради не утворено), у тому числі через центр надання адміністративних послуг. Окрім цього

відповідно до Положення про програму диференційованого виховного впливу на засуджених «Підготовка до звільнення» [2], затвердженого Наказом Міністерства юстиції України № 1418/5 від 16.05.2016 р., в установах виконання покарань діє програма «Підготовка до звільнення», яка складається з трьох етапів (початковий, основний, заключний), та охоплює період від дати прибуття в устанovu до дати звільнення засудженого. На заключному етапі засуджені, яким до звільнення залишається три - шість місяців наказом начальника відповідної установи виконання покарань зараховуються на курси підготовки до звільнення. Для цих цілей складається Тематичний план курсу підготовки засуджених до звільнення з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб засуджених, який розробляється на основі Примірною тематичного плану курсу підготовки засуджених до звільнення [3], який затверджується наказом Державної пенітенціарної служби України. Як видно з Примірною тематичного плану, перераховані теми не охоплюють усього спектру проблем, які доведеться вирішувати засудженому після звільнення з місць позбавлення волі. Та і з приводу наявних тем є питання, оскільки задекларовано, що засудженим роз'яснюється до яких установ можна звернутися за допомогою після звільнення, проте засуджені після звільнення не знають куди звертатись (в рамках надання безоплатних правових консультацій до мене неодноразово зверталися особи, звільнені з місць позбавлення волі з проханням допомогти роз'яснити куди потрібно звертатися).

З метою збільшення ефективності підготовки засуджених до звільнення вважається за необхідне: усунути в правовій регламентації процесу підготовки засуджених до звільнення значну формалізованість та абстрактність, розширення тем плану курсу підготовки засуджених до звільнення (зокрема, необхідність навчання навикам володіння

комп'ютером для пошуку необхідної інформації в інтернеті), здійснювати спеціальне навчання співробітників, які готують засуджених до звільнення.

Список використаної літератури:

1. Порядок взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0408-18> (дата звернення: 12.12.2019).

2. Положення про програму диференційованого виховного впливу на засуджених «Підготовка до звільнення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0735-16> (дата звернення: 12.12.2019).

3. Примірний тематичний план курсу підготовки до звільнення. URL: https://kvs.gov.ua/zmi/MinJust_11042014Dodatok_2.pdf (дата звернення: 12.12.2019).

Дзюба А. Ю., молодший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ПРИНЦИП ОСОБИСТОЇ ВИННОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАСУДЖЕНОЇ ОСОБИ

Принципи кримінального права (від лат. *princĭpĭum* – основа, початок) – основні засади, керівні ідеї, котрі визначають зміст і спрямованість кримінального права та кримінально-правової політики як безпосередньо закріплені через норми спеціально їм присвячені, так і опосередковано зазначені в кримінально-правових нормах і обов'язкові для законодавця, правозастосовних органів та громадян у сфері боротьби зі злочинністю [6, с. 170]. Принципи кримінального права були предметом дослідження багатьох авторів у радянський період [3] та не втратили своєї актуальності в цьому контексті й сьогодні [1].

Одним із основних принципів кримінального права є принцип особистої винної відповідальності за вчинене діяння, закріплений у ст. 62 Конституції України. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Згідно чинному кримінальному законодавству, вина – необхідна ознака злочину, його психологічний зміст. Дані положення свідчать про те, що у вітчизняному законодавстві відсутній принцип об'єктивного ставлення, відсутня відповідальність за «думки», за «переконання», за невиновне спричинення шкоди. Вчиняючи будь-який злочин, громадянин виражає своє ставлення до навколишнього світу, до суспільства, до кожної окремої особи. В цьому виражається психологічний зміст злочину, який

нерозривно пов'язаний із зовнішнім виразом, із його об'єктивною стороною. Суб'єктивна сторона, внутрішній зміст діяння, та об'єктивна сторона – це сукупність зовнішніх та психологічних, внутрішніх, ознак одного явища. В кримінальному праві приділяється особлива увага питанню суб'єктивної сторони, проблемам вини, так як найменший відступ від принципу суб'єктивного ставлення може стати причиною порушення законності. Сучасне розуміння вини, її форм і видів певною мірою відображає й еволюцію уявлень про це явище. Ще у XIX столітті Г.С. Фельдштейн зауважував, що «вчення про винуватість та його більша чи менша глибина виступає барометром кримінального права» [3, с. 2]. Загальновідомо, що основу психічного ставлення, що утворює вину, складає поєднання інтелектуальних, вольових та емоційних процесів. Інтелектуальний момент вини, до якого відноситься й усвідомлення протиправності діяння, визначає межі вини і відповідно межі тих вимог, які держава може ставити перед особою, що вчинила злочин.

Актуальність вивчення саме умисних інтелектуальних процесів обумовлена тим, що абсолютна більшість злочинів, передбачених чинним кримінальним законодавством, може вчинюватися тільки умисно. Процес суб'єктивного ставлення безпосередньо залежить від ступеня обхвату свідомістю особи, що скоїла злочин, ознак складу злочину та протиправності діяння у цілому. Обсяг усвідомлення впливає на відмежування злочинної поведінки від незлочинної, визначення форм вини та її видів, на кваліфікацію вчиненого та індивідуалізацію покарання, на визначення категорії злочину тощо.

Не дивлячись на величезну важливість, дуже багато проблем, що стосуються змісту інтелектуального моменту, не знайшли однозначного рішення в науці кримінального права. По-різному вирішується питання про зміст умислу, генезис умисного психічного ставлення до вчинення злочину, про співвідношення інтелектуальних моментів між собою та

іншими ознаками суб'єктивної сторони злочину, тощо. Давно назріла необхідність вирішення питання про розширення об'єму умислу за рахунок включення в нього ознаки усвідомлення протиправності.

Оскільки вина припускає адекватне відображення у свідомості особи як фактичних, так і юридичних ознак злочину, варто зазначити, що інколи особа помиляється як в його фактичних, так і в юридичних властивостях. Хибне уявлення може виникати з різних причин і по-різному впливати на вирішення питання про вину особи та її кримінальну відповідальність. Але якщо виходити з принципу суб'єктивного ставлення, помилкове сприйняття особою вчинюваного нею діяння при вирішенні питання про суб'єктивну сторону злочину має бути враховане за будь-яких обставин. У чинному кримінальному законодавстві нашої держави відсутня норма про помилку, а тому питання про поняття, види і значення помилок у кримінальному праві розробляються виключно в теорії.

Особливого розгляду заслуговує помилка в кваліфікації злочину. Коли говорять про помилку в кримінальному праві, то мають на увазі принаймні два значення цього поняття:

- по-перше це помилки, які допускають суб'єкти злочину при вчиненні протиправних діянь. Такий різновид помилок доречно було б віднести до помилок в злочинності діяння, адже самостійного юридичного значення даний різновид помилок не має.

- по-друге це помилки, які допускають суб'єкти кримінально-правової кваліфікації при встановленні кримінально-правової норми, яка підлягає застосуванню. Такий різновид помилок не має місця серед помилок юридичних, адже він не відноситься до суб'єктивної сторони складу злочину.

Помилка у кваліфікації слід розглядати у рамках вчення про кваліфікацію злочинів. Помилка в кваліфікації злочинів, як вважає Марітчак Т. М., – це вид помилки в кримінально-правовій кваліфікації, який є наслідком ненавмисних дій працівників правозастосовних органів і полягає в

інкримінуванні особі порушень статей кримінального закону, які вона насправді не допускала, або ж, навпаки незастосуванні статей, які передбачають фактично вчинене нею діяння, що зафіксовано в винесених пізніше процесуальних документах.

Список використаної літератури:

1. Денисов С. Ф., Мірошник О. О. Сутність та практичне значення принципів кримінально-правової кваліфікації: український, зарубіжний та міжнародний досвід. Юридична наука, 2015. URL : irbis-nbuv.gov.ua

2. Кримінальний кодекс України: Закон України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Фельдштейн Г.С. Природа умысла. Типографія Товарищества Володимирь Чечеринь, Москва, 1898. С. 2.

4. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений / URL : <http://www.twirpx.com/file/298310>.

5. Кузнецов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів: підручник (2-е вид. перероб.). / За заг. ред. Є.М. Моїсєєва та О.М. Джужи. Київ. : КНТ, 2007. 300 с.

6. Словник термінів із Загальної частини кримінального права України / упорядники: С. Ф. Денисов, М.А. Лаврінко. Запоріжжя : КПУ, 2015, 336 с.

7. Марітчак Т. М. Помилки у кваліфікації злочинів: монографія. Київ: Атіка, 2004. 188 с.

Левицька Ю. А., аспірантка кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Автухов К. А., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ

Конституція України закріпила право кожного на охорону здоров'я та медичну допомогу. Засуджені особи фактично мають право на реалізацію свого конституційного права, натомість умови, в яких вони відбувають покарання, знецінюють якість такої допомоги.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово визнавав факт порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод через ненадання заявникові адекватної медичної допомоги, зокрема у справі «Каверзін проти України», заява №23893/03 п. 144 від 15.08.2012 р. Погана якість та недостатність медичної допомоги в закладах пенітенціарної системи тягне за собою цілу низку тяжких наслідків, зумовлює зростання рівня захворюваності та смертності [3, с. 23]. Таким чином, відсутність належного медичного забезпечення засуджених не тільки порушує конституційне право особи, а є передумовою констатації факту жорстокого поводження.

Засуджені до позбавлення волі особи покладаються на персонал установи відбування покарань для гарантування власної безпеки та задоволення базових потреб. Перебуваючи у залежності від адміністрації, вони позбавлені реальної можливості повідомити про порушення своїх прав та жорстоке поводження над ними. Для поновлення цього права та відстежування дійсної ситуації в установах відбування покарань, Україна, ратифікувавши Факультативний протокол до Конвенції ООН проти катувань і жорстокого поводження, забезпечила існування національного превентивного механізму в моделі «Омбудсман+».

Функціонування національного превентивного механізму (далі НПМ) започатковано у понад 44-ох країнах світу [1, с. 100]. Запровадження варіативних моделей здійснення моніторингу забезпечує обрання найбільш ефективного способу вчасного реагування на істотні порушення прав засуджених. Кожна держава, приєднавшись до Факультативного протоколу, щорічно формує звіт відвідувань місць позбавлення волі з метою посилення захисту засуджених осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. Моніторингові місії стримують поведінку адміністрації установи відбування покарань та мінімізує ризик засуджених стати жертвою неналежного поводження та катування.

Необхідність існування національного превентивного механізму гостро відчувається під час аналізу звітності моніторингу місць несвободи за 2012 – 2018 роки. З моменту запровадження діяльності НПМ на території України було видано 7 доповідей Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, дані яких базуються на результатах моніторингових візитів працівниками офісу Омбудсмена спільно з активістами громадських організацій. За даними на 2018 рік, Департаментом було залучено 153 громадські монітори та здійснено 375 моніторингових візитів до установ відбування покарань, у тому разі як за 2017 рік було залучено

140 моніторів та проведено 248 моніторингові візити до місць несвободи [4, с.8]. Дана статистика вказує на, хоча і не суцільний, проте зростаючий обсяг моніторингових візитів. Спільним для усіх доповідей спостережних комісій є те, що до основних проблемних аспектів віднесено: недостатнє фінансове забезпечення, що впливає й на умови тримання та вжиття профілактичних заходів; неналежна кваліфікація медичного персоналу та його чисельність; залежність медичного персоналу від системи виконання покарань; незадовільне нормативне визначення порядку проведення цієї діяльності [5, с.154]. З появою НППМ в Україні ці проблеми набули освітлення та привернули значну увагу до сучасного стану установ відбування покарань.

Зазначення недоліків є первинним етапом важливої функції моніторингу – надання рекомендацій щодо усунення цих проблем. Кожний звіт моніторингової місії містить перелік способів вдосконалення існуючої ситуації в установах відбування покарань, скерований відповідному державному органу. Так, станом на 2018 рік за рахунок опрацювання листів та рекомендацій Уповноваженого щодо усунення виявлених недоліків у 2017 році, було розроблено проектно-кошторисну документацію на 2019 рік задля забезпечення ув'язнених медичними препаратами, а також було здійснено ревізію лікарських засобів [4, с.22]. Реалізацію даної рекомендації сподіваємося отримати вже через декілька місяців у щорічній доповіді за 2019 рік. Натомість, частка пропозицій, спрямованих на усунення виявлення недоліків матеріально-технічного характеру в зазначених у звіті місцях несвободи, враховується, але системні проблеми, пов'язані з із застарілою нормативною базою; застарілими стандартами роботи або устаткуванням місць утримання та поширені і усталені практики порушення прав людини залишаються незмінними [2, с.55]. Отже, належне функціонування національного превентивного механізму не досягає ефективного результату через

відсутність серйозних важелів впливу на порушників. Механізм на даний час забезпечує реагування стосовно конкретних правопорушень та усунення їх, натомість розроблення системних змін залишається слабким.

Підсумовуючи вищевикладене, роль національного превентивного механізму у забезпеченні права засуджених на охорону здоров'я та медичну допомогу є позитивною, оскільки вперше за роки незалежності було оприлюднено реальний стан речей в установах відбування покарань. Через неповний аналіз місць несвободи та слабкий рівень імплементації рекомендацій, розроблення ефективної моделі «Омбудсман+» залишається пріоритетним завданням для фахівців кримінально-виконавчого права.

Список використаної літератури:

1. Міжнародні стандарти, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань методичні рекомендації / уклад. О.В. Романюк, В.О. Човган. 2016. URL: <https://icr.org.ua/files/posibnik-mijnarodni-standarty.pdf> (дата звернення 11.12.2019).

2. Національний превентивний механізм проти катувань та жорстокого поводження (НПМ) в Україні Оцінка діяльності : веб-сайт. URL: <https://khisr.kharkov.ua/wp-content/uploads/2019/10/Natsional-nyy-preventyvnyy-mekhanizm-proty-katuvan-ta-zhorstokoho-povodzhennia-v-Ukraini-otsinka-diialnosti-2018.pdf> (дата звернення 11.12.2019).

3. Петельнікова Н. Національний превентивний механізм як головна функція інституту Омбудсмана у забезпеченні захисту прав та законних інтересів засуджених та ув'язнених Публічне право №3 (31). 2018. URL: [file:///C:/Users/DELL/Downloads/pp_2018_3_7%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/DELL/Downloads/pp_2018_3_7%20(2).pdf) (дата звернення 11.12.2019).

4. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Стан реалізації національного превентивного механізму : веб-сайт.

5. URL:http://nosadm.cg.gov.ua/web_docs/34/2019/09/docs/S021000262_1909241608000.pdf (дата звернення 11.12.2019).

6. Яковець І.С., Гель А.П. Система надання медичної допомоги в установах виконання покарань: сучасний стан та шляхи реформування. Актуальні питання кримінально-виконавчого права: Вісник кримінологічної асоціації України ВІСНИК № 3 (14), 2016. С. 154.

Новіков О. В., к.ю.н., асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Новікова К. А., к.ю.н., старший науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСТУП ЗАСУДЖЕНИХ ДО ГЛОБАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

З року в рік на рівні міжнародних організацій та законодавчих органів окремих держав все більше ведеться дискусій з приводу законодавчого закріплення права особи на доступ до мережі Інтернет як фундаментального права людини та громадянина. Безумовно, у 21 столітті право на доступ до мережі Інтернет щільно пов'язане з реалізацією таких конституційних прав як права на вільний розвиток особистості (ст. 23 Конституції України, далі – КУ), права на свободу думки і слова (ст. 34 КУ), права на мирні зібрання (ст. 39 КУ), права на звернення громадян (ст. 40 КУ), права на створення та володіння об'єктами інтелектуальної власності (ст. 41 та 54 КУ), права на підприємницьку діяльність (ст. 42 КУ), права на працю (ст. 43 КУ), права на страйк (ст. 44 КУ), права вільного доступу до інформації про стан довкілля (ст. 44 КУ), права на освіту (ст. 53 КУ), права знати свої права і обов'язки (ст. 57 КУ) та деяких інших.

Враховуючи загальнолюдське значення права на доступ до мережі Інтернет, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) визнав, що доступ до Інтернет-контенту є фундаментальним правом людини, яке

може бути обмежене лише у виняткових випадках. Так, у своєму рішенні, винесеному на користь заявника у справі Ахмета Їлдірима проти Туреччини (Yildirim v. Turkey), ЄСПЛ зазначив, що «Інтернет став одним із основних засобів здійснення права на свободу вираження поглядів та свободи інформації» [1].

Слід сказати, що питання законодавчого визнання права на доступ до мережі Інтернет як фундаментального права людини та громадянина назріло й для України. Особливо сьогодні, коли уряд запровадив програму тотальної «диджиталізації» країни та планує, зокрема, перевести майже всі державні послуги в онлайн-режим [2]. Окрім цього, 15 жовтня 2019 р. Комітет з питань цифрової трансформації вніс на розгляд парламенту Проект Закону про електронні комунікації (номер реєстрації – 2264) [3]. Саме цим законопроектом планується закріпити «право на Інтернет», йдучи шляхом, подібним до естонського, – оновивши перелік універсальних електронних комунікаційних послуг. За текстом проекту такою послугою має стати послуга ширококутового доступу до Інтернету, що надаватиметься у фіксованому місці [4].

В аспекті зазначених можливих законодавчих змін слід повернутися до проблем реалізації засудженими права на користування глобальною мережею Інтернет. Процедура реалізації цього права, закріпленого ст. 107 КВК України, розкривається у ст. 110 КВК України та детально регулюються «Порядком організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет» (далі – Порядок), який затверджено Наказом Міністерства юстиції України № 3233/5 від 19 жовтня 2017 р. [5].

На наш погляд, серед проблем та недоліків, які наразі існують в правовому регулюванні доступу засуджених до мережі Інтернет, можна назвати такі основні:

1. Оплатне користування мережею Інтернет. Так, відповідно до Порядку, користування Інтернетом оплачується власними коштами

засуджених або коштами інших осіб шляхом їх внесення на електронний гаманець. Вважаємо, що відсутність коштів у засудженого може стати суттєвою перепоною для реалізації права на доступ до мережі Інтернет. На необхідність закріплення безоплатного доступу до мережі Інтернет засудженими вказує й те, що, по-перше, станом на 2015 р. залучення засуджених до суспільно корисної праці становило 50,67% [6, с. 113], а отже майже половина засуджених не має джерела постійного заробітку. По-друге, Україна належить до країн із найдешевшим доступом до мережі Інтернет у світі [7], а тому уряд може знайти на це кошти. Таким чином, вважаємо, що право засуджених на доступ до мережі Інтернет повинно реалізовуватися безоплатно.

2. Надання доступу до мережі Інтернет у чітко відведеному місці. Так, відповідно до Порядку, доступ до Інтернету засудженим надається виключно у приміщенні інтернет-класу, надання його в інший спосіб, у тому числі у жилих приміщеннях та камерах, забороняється. На наш погляд, зазначена норма в епоху прориву у галузі інформаційно-телекомунікаційних технологій є архаїчною. На сьогодні існує безліч технологій контролю за користувачами мережі Інтернет дистанційним шляхом, а також безліч систем блокування доступу до заборонених ресурсів. У зв'язку з цим, вважаємо, що реалізацію права засудженого на доступ до мережі Інтернет потрібно дозволити у будь-якому місці (в тому числі у житлових приміщеннях) у вільний час.

3. Відсутність передбаченої можливості реалізації засудженими права на працю в мережі Інтернет. У 2018 р. Україна увійшла до топ-5 країн за ростом доходів їхніх жителів від фрилансу. За даними відомої американської фінансової компанії Payoneer, кількість українців, які працюють на аутсорсингу, порівняно з другим кварталом минулого року зросла на 30% [7]. Вважаємо, що в умовах відсутності можливості забезпечення засуджених працею та тотальним недофінансуванням

пенітенціарної системи, надання засудженим можливості працювати у мережі Інтернет є ефективним способом поліпшення їх матеріального становища.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок про необхідність та можливість подальшого удосконалення правового регулювання права доступу засуджених до мережі Інтернет.

Список використаної літератури:

1. ЄСПЛ визнав доступ до Інтернету фундаментальним правом. URL : [https://zib.com.ua/ua/print/13693-](https://zib.com.ua/ua/print/13693-espl_viznav_dostup_do_internetu_fundamentalnim_pravom_lyudin.html)

[espl_viznav_dostup_do_internetu_fundamentalnim_pravom_lyudin.html](https://zib.com.ua/ua/print/13693-espl_viznav_dostup_do_internetu_fundamentalnim_pravom_lyudin.html).

2. Рада схвалила програму дій кабміну: що український уряд планує змінити за наступні 5 років. URL : <https://tsn.ua/politika/rada-shvalila-programu-diy-kabminu-scho-ukrayinskiy-uryad-planuye-zminiti-za-nastupni-5-rokiv-1422387.html>.

3. Проект Закону про електронні комунікації. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67082.

4. Дворовий М. Чи будемо ми говорити про право на інтернет в Україні? URL : <https://detector.media/infospace/article/172446/2019-11-15-chi-budemo-mi-govoriti-pro-pravo-na-internet-v-ukraini>.

5. Про затвердження Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1280-17#n16>.

6. Шкута О. Окремі питання залучення до праці засуджених до позбавлення волі. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 1. С. 111–118. URL : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/9-2016/shkuta.pdf>.

7. Україна увійшла до топ-5 країн із найшвидшим зростанням ринку фрилансу. URL : <https://www.5.ua/ekonomika/ukraina-uviiishla-do-top-5-krain-iz-naishvydshym-zrostanniam-rynku-frilansu-197706.html>.

Чалий І. С., суддя Другого апеляційного адміністративного суду

Автухов К. А., к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ

Однією з основних функцій національного превентивного механізму є здійснення моніторингових візитів до установ виконання покарань, моніторинг стану дотримання їх прав, зокрема тих, що стосуються їх можливості отримати можливість ресоціалізуватись у суспільстві. Відповідно до Спеціальної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини стан реалізації національного превентивного механізму [1] за результатами візиту у 2018 р. монітори виявляли низку порушень вимог національного законодавства та недотримання міжнародних стандартів у сфері поводження з в'язнями.

У більшості відвіданих камер дисциплінарних ізоляторів та приміщень камерного типу відсутня припливно-витяжна вентиляція, не встановлено баки з питною кип'яченою водою, недостатньо природного та штучного освітлення. Вікна у цих приміщеннях надмірно заграбовані із внутрішньої сторони, що унеможливує їх відчинення без сторонньої допомоги. Перебування у таких приміщеннях можна характеризувати як жорстоке поводження із засудженими.

Майже в усіх житлових секціях відділень соціально-психологічної служби ВК та ВЦ виявлено порушення права засуджених на приватність і

недотримано норму площі на одного засудженого – ліжка розташовані впритул одне до одного, унаслідок чого у в'язнів немає особистого простору.

Під час візитів виявлено випадки порушення права засуджених на телефонні розмови – в деяких установах на сотні в'язнів функціонує лише один таксофон, а незначна кількість записів у відповідних журналах щодо здійснення телефонних розмов свідчать, що засуджені змушені шукати незаконні шляхи для реалізації такого права. Як наслідок, адміністраціями установ нехтуються шляхи вирішення вказаної проблеми, їхні дії спрямовані на проведення численних обшуків стосовно конкретних в'язнів і передбачають лише каральний характер, який полягає у накладенні стягнень зазвичай через поміщення до дисциплінарного ізолятора на 14 днів.

Також встановлено численні грубі порушення в організації харчування: приготування та роздача їжі відбувається в антисанітарних умовах, засуджені залучаються до роботи без належно оформлених санітарних книжок.

Викликає занепокоєння організація та дотримання стану протипожежної безпеки в установах: електропроводка оголена, подекуди без ізоляції, що є грубим порушенням законодавства.

У 2018 році за ініціативи Уповноваженого було розпочато кримінальні провадження за фактом надмірного застосування фізичної сили та спецзасобів до ув'язнених в ДУ «Чернівецька установа виконання покарань (№ 33)»; за фактом порушення вимог законодавства та інших нормативно-правових актів про охорону праці службовими особами ДУ «Катеринівська виправна колонія (№ 46)», що заподіяно шкоду здоров'ю потерпілого; за фактом нанесення тілесних ушкоджень засудженому П. в ДУ «Ладижинська виправна колонія (№ 39)»; за фактом перевищення службових повноважень заступником начальника ДУ «Копичинська

виправна колонія (№ 112)». Крім того, до Генеральної прокуратури України направлено подання Уповноваженого про забезпечення дотримання прав і свобод осіб, які трималися в ДУ «Бучанська виправна колонія (№ 85)» [1].

Список використаної літератури:

1. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини стан реалізації національного превентивного механізму / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2018 р. 72 с.

Наукове видання

ДОТРИМАННЯ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ ТА РОЛЬ У ЦЬОМУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 13 грудня 2019 р.)

Матеріали друкуються в авторській науковій та літературній редакції

Відповідальний за випуск *к. ю. н., с. н. с. К. А. Автухов*

Комп'ютерна верстка *М. В. Журавльової*

Оригінал-макет виготовлено в Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (61002, м. Харків, вул. Пушкінська, 49)

Підписано до розміщення в мережі Інтернет 16.12.2019.

Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.

Обл.-вид. арк. 1,17. Вид. № 2377.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна

Тел./факс (057) 716-45-53

Сайт: www.pravo-izdat.com.ua

E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.